

ԱՌԱՆՑ ՔԷՆԻ ԵՒ ՈՒՒ

(ՉԵՌԻՔ ՉԵՌԻՔԻ ՏԱՆՔ)

Գրքի ԳՐԻԳՈՐ ԱՅԱՐԵԱՆ

ԳԻՆ 25 Լ. Դ.

ՊԵՐՈՒԹ 1946

Երեւ
789

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

1.— Կարգալէ վերջ այս գրութիւնս, ընթերցողը
դիւրաւ կը հասկնայ թէ ինչո՞ւ հրատարակութեան
չտուի զայն գաղութիս ունէ մէկ թերթին մէջ։

2.— Պիտի չի զիջանիմ պատասխան տալ ամէն ա-
նոնց որոնք պիտի գրեն ինծի դէմ տափակ ձեւով
կամ աղտոտ լեզուով։

Գ. Ա.

ԱՌԱՆՑ ՔԷՆԻ ԵՒ ՈՒԻ

Ութը տարի առաջ, ի տես Լիբանանի Հայոց կուսակցական հայալնաս պայքարներուն, ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ անուսով գրքոյկիս ՅՈՐԴ ԷՋԻՆ վրայ կը գրէի. «Կարճ խօսինք, սակայն յստակ խօսինք»:

Առաջին.— Ոչ մէկ Հնչակեան կամ Ռամկավար երբէք իրաւունք չունի վատ արտայայտուելու ուէ Դաշնակցականի հասցէին, եթէ իսկապէս կը սիրէ իր ազգը, իր անցեալը, իր փառքերը, որովհետեւ՝ Քրիստաւորը, Ռաստաֆն ու Զաւարեանը, Վարդմանը, Վարդգէսը, Համադասպը, Քեռին ու Մուրաթը սրայտեյի հոյեր եղած են, ինչպէս նաեւ Աղբայեանը, Շանթն ու Սարոնեանը եւ բոլոր ընկերները որոնք նոյն ուղիէն կ'ընթանան:

Երկրորդ.— Ոչ մէկ Դաշնակցական կամ Հնչակեան ամենեւին իրաւունք չունի վատ արտայայտուելու ուէ Ռամկավարի հասցէին, եթէ իսկապէս կը սիրէ իր ազգին հայրենասէրները, որովհետեւ՝ Պօղոս Նուպարը, Սուրէն Պարթեւեանը, Երուսնդ Աղաթօնը, Նորատունկեանը ազգանուէր հայեր եղած են ինչպէս նաեւ Թէքէեանը. Տամատեանն ու Զօպանեանը և բոլոր ընկերները որոնք նոյն հայրենասիրական զգացումը ունին:

Երրորդ.— Ոչ մէկ Դաշնակցական կամ Ռամկավար բնաւ իրաւունք չունի վատ արտայայտուելու ուէ Հնչակեանի հասցէին, եթէ իսկապէս կը սիրէ իր ազգն ու արիւնը, որովհետեւ Պոյաճեան Մուրատն ու Սապահկիւլեանը, Փարամազն ու Վանիկը և նոյն գաղափարով տոգորուած բոլոր ընկերները մեզի համար հաւասարապէս սիրելի հայրենակիցներ են:

Համայնավարները հաշուի մէջ չէի առած, որովհետեւ աննշան էր՝ այն ատեն անոնց դործունէութիւնը Լիբանանի մէջ:

Կը հանդիպինք երբեմն գրողներու — աւելի ճիշդը

իրենք զիրենք գրող կարծողներու — որոնք մէկ երկու տարի առաջ կամ նոյն իսկ մէկ երկու ամիս առաջ գրածնին — աւելի ճիշդը գրել կարծածնին — դարձեալ ընթերցողին կը հրամցեն, ցոյց տալու համար որ ըսածնին կատարուած է կամ կատարուելու վրայ է:

Իմ նպատակս ամենեւին այդպիսիներու ծիծաղելի օրինակին հետեւիլ չէ, այլ վերի տողերը յիշեցի պարզապէս անոր համար որ՝ դժբաղդարար՝ ութը տարի առաջուայ յորդորս այսօր դարձեալ ի գորտէ և առաջարկս՝ գործադրութեան կարօտ:

Արդարեւ, դադութիս ներքին կեանքին մէջ, որոշ լարուածութիւն մը կար ներկայ տարուայ սկիզբն իսկ: Հետզհետէ՝ ներգաղթի Տեղ. կոմիտէին կազմութիւնը, ներգաղթի արձանագրութիւնները, ներգաղթի պատուիրակներուն ժամանումը, զանազան յօդուածներու հրատարակումը և ձառերու արտասանումը, ներգաղթողներու մեկնիլը, նաւերու գալն ու չգալը, և ներգաղթի վերաբերեալ այլ խնդիրներ պատճառ եղան որ լարուածութիւնը աւելնայ և հասնի այսօրուան աստիճանին: Այո, ներգաղթը պատճառ եղաւ որ լարուածութիւնը սաստկանայ և ոչ միայն համ ու հոտ չձգէ, այլ նաև ապականէ մթնոլորտը վերէն վար: Ներգաղթը՝ այս նուիրական և որբազան գործը ամբողջ հայութեան համար, փոխանակմէկ մտրդու նման օռքի կեցնելու Սուրիոյ և Լիբանանի Հայութիւնը, դժբաղդարար՝ դայն բամենց երկու առեւտրաւ հատուածներու որոնք չեն ձգեր իրարու օձիքը և կը քաշքշին զիրար՝ գիշեր ցորեկ, մամուլի մէջ, տուններու մէջ, խանութներու մէջ, բեմերու վրայ, ճամբորդութեան ընթացքին և մինչեւ իսկ փողոցներու մէջաւղը: Վէճ և վիճարանութիւն ամէն տեղ և ամէն վայրկեան: Հայհոյանք ուղածիդ չափ և ուղածիդ պէս՝ դժբաղդար և բանաւոր, գունաւոր և պոչաւոր: Մեր հերոսները ծնունդտուքի ելած են՝ զրիչը ձեռքերն ին և թուքը բերանին, և ժողովուրդը պէտք է՝ կամ ականջներուն բամպակ խօթէ և աչքերուն թաշկինակ կապէ և կամ՝ պէտք է ա-

կանջալուր և սկսանալու ըլլայ այս գրուելի կառուողներն՝ եղբայր եղբոր գէմ: Գրչի կոթ բռնել կրցող մը կամ բերնին մէջ երկու բառ դարձնել գիտցող մը կ'երթայ կը միանայ մէկ կամ միւս հատուածին՝ ուժ տալու հսկար սկսուած ֆլուււտուքին: Ազգը կը տուժէ եղեր այս խայտառակ կապութեան, որո՞ւ հոգն է: Ամէն մարդ կ'ուզէ ինքն ալ մտնէ խառնարանին մէջ ու բանէ մը օգտուի՝ ինքն ալ եթէ կրնայ:

Ահա այն տխուր և ազգակործան կացութիւնը որուն մէջ կը գտնուինք ամիսներէ ի վեր:

Ծերունազարդ, փորձառու և հայրենասէր ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ՝ իր մեծ հոգիին աղնուաթեամբ՝ 1946 Օգոստոսին, Անթիլիասի միհարանը հրաւիրեց երկու հատուածներու պարտադիրները և հայրաքաղաքի յորդորեց գիրենք՝ որպէսզի զազրին տառապելուն սերմանող հրատարակութիւններն ու խօսքերու Հրաւերին ներկայ եղողները, ձեռունի Հայրապետին խրատները լսելին իրենց սկանչներով ու վերադառնան տուներուն: Բնույ, իրենք երենց մէջ բռնեցին Եկեղեցիական խրատներէն ինչ չափ կայ մեղի, եկէք խալձեւանա՛ք և շարունակենք առաջուն ալտս: Եւ կը շարունակեն ստաջուն պէտ: Իսկ բազակները՝ երբ առաջան Հայրապետին գոաւոր թերադրութիւնները և կարգադին զանոնք, բռն իրենք իրենց մէջ՝ Եկեղեցի կոյր ձեւանա՛ք և շարունակենք առաջուն ալտս: Եւ կը շարունակեն առաջուն ալտս:

Եւ ահա թէ ինչպէս, այնչեք Հայրապետին ՅՈՐԴՈՐԸ մնաց գրեթէ՝ ձայն բարբառոյ անապատի:

Գրեթէ քիչ, որովհետեւ քառի հովիւին ձայնը՝ սալերու բարձունքէն կամ քուրներու ստորոտէն կը հնչէ այնպէս զօրաւոր, այնպէս սիրալիր և այնպէս հմայօքով՝ որ տնիկա կը խուփ անպայման ու կ'արձագանգէ ամէն կողմ: Եւ ահա իմ համեստ ձայնս՝ կերպով մը արձագանգն է Հայրապետի հօր ձայնին: Եւ իս քաղութիւնն ունեմ թարգմանն ըլլալու ամէն անոնց՝ որոնք փոխանակ հրապարակը աղմուկու և խառնելու, հանդարտութեամբ և ժաջանութեամբ

լծուած են իրենց բանին ու գործին: Եւ բարեբախտաբար՝ այդպիսիներու թիւը մեծ է հայ ժողովուրդին մէջ:

Պիտի դռնուին թերեւս ոմանք՝ որոնք կեղծաւորաբար և խաբուութեամբ պիտի ըսեն. — Օ՛ր ԱՅԲԱՐԵԱՆԵՐ կը նանչնանք մեզ, խեղճից մեկն Ե. Ի՛նչ կարելուութիւն ունի իր գրածները: Բայց ես այդպիսիներուն կը յայտարարեմ ճակատաբաց. — Ես սրացաւ հայրենասէր երիտասարդ մըն մըն եմ և ինչ որ կը գրեմ, այդ կ'ընեմ դիտակցօրէն և հայրենասիրութեամբ, անդրադառնալով մէկէ աւելի անգամներ ամէն մէկ գրածիս վրայ: Ինչ որ կ'ըսեմ ու կը գրեմ, սըրտովս կ'ըսեմ ու կը գրեմ և կը փափաքեմ որ տեղ գտնէ ընթերցողներուս սրտին ու մտքին մէջ:

Հետեւեալն է իմ ըսելիքներուս ամփոփումը:

— Ի —

Ո՛վ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐ, ամէն հայ անխտիր ձեզի հանդէպ ունի մասնաւոր յարգանք, որովհետեւ դուք ներկայացուցիչներն էք երկրի մը՝ որուն հողը նուիրական է, ժողովուրդը սրտակից և բընութիւնը պաշտելի անխտիր ամէն Հայու համար: Դուք ներկայացուցիչներն էք երկրի մը՝ որուն ձայնը մայրական օրօրին պէս անուշ կը հնչէ և հրեշտակներու մեղեդիին պէս քաղցր: Ամէն հայ անխտիր մասնաւոր յարգանք ունի ձեզի հանդէպ, որովհետեւ դուք եկած էք կազմակերպելու համար գործ մը՝ որը Հայ ժողովուրդին համար կենաց կամ մահու խնդիր է՝ գործ մը՝ որուն հանդէպ ամէն մէկ Հայու սիրտը կը աւրովէ անհուն հրճուանքով և խանդավառութեամբ, որովհետեւ ինչպէս որ Հայաստան էն բաժնուիլը ամէն Հայու սիրտը կը համակէ վիշտով ու թախիծով, այնպէս ալ Հայաստան մեկնիլը ամէն Հայու սիրտը կը լեցնէ կենդանութեամբ և աւելնով:

Բայց դուք, ո՛վ Հայաստանի կառավարութեան յարգելի պատուիրակներ բարոյական բարձր պարտականութիւն մ'ունիք: Ձեր այդ հանգամանքը ձեզի մեծ հեղինա-

կութիւն կուտայ ձեր գտնուած գաղութներու Հայաւթեան վրայ: Ի տես դաղութիս պառակտուած վիճակին, դուք յանձն պէտք է առնէք բարձրացնել ձեր ձայնը և ըսել՝ բող դադրի այս անպատեալեւ կռուրտներ: Եւ դուք կրնաք վստահ ըլլալ որ ձեր ազդեցիկ ձայնը անմիջապէս պիտի լսուի Հայութեան այլեւայլ խաւերուն մէջ. գոնէ սնուած պայման կողմերէն մէկը անմիջապէս պիտի լռէ: Միւս կողմը՝ տեսնելով հակառակորդ կողմին հանդարտութիւնն ու լռութիւնը, ինքն ալ պիտի հանդարտի ու պիտի լռէ:

Ուրեմն, ո՞վ յարգելի պատուիրակներ, ի սէր հայ ժողովուրդի միասնականութեան, ի սէր հալածական մեր ժողովուրդի վերականգնումին և ի սէր սովետական մեր հայրենիքի արագօթիւն յառաջդիմութեան՝ միջամտեցէ՛ք, որ պէտքի ներգաղթի կենսական գործը կատարուի հայ ժողովուրդի միակամ և համերաշխ բոլոր տարրերովը. անհախառն թընթացօրէն խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ՝ մեր թշնամիներուն իսկ նախանձը չարժեքու ատիճան:

— Բ —

Ա՛յլ ներգաղթի ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿՈՒԹԻՏԷԻ ԱՆԳԱՄՆԵՐ, դուք ալ յարգանքի արժանի էք, որովհետեւ Կոմիտէի անդամներ էք և յանձն առած էք ծանր պատասխանատուութիւններ:

Բայց դուք որ Հայաստանի կառավարութեան հրահանգին վրայ Կոմիտէ կազմեցիք եւ դիմամբ՝ Կոմիտէի կաղմէն դուրս ձգեցիք Հայութեան որոշ մէկ հատուածին՝ բայց կազմակերպուած մէկ հատուածին ներկայացուցիչները սկզբի օրէն պառակտումի դուռ բացիք: Որմէ վերջ, ոչ քննադատութիւն, ոչ դիտողութիւն և ոչ իսկ թելադրութիւն մը ուղեցիք լսելու Մինչդէռ, ձեր գործունէութեան ընթացքին, մէկէ աւելի սխալներ գործեցիք, ոմանք նոյնիսկ ծանր: Հոս՝ չեմ ուզեր զանոնք թուել, նպատակս ատկաշէ: Դուք ալ արդէն կ'անդադատնաք այդ սխալներուն: Այլեւայլ տեղերէ կ'իմանամ ասիկա: Ասկայն չի բաւեր գործը ուսած սխալներուն անդրադառնալը, այլ պէտք է միջոցներ

ձեռք առնել զանոնք չկրկնելու և գործուածներն ալ դարձմանելու համար: Եւ ստոր համար պէտք է ըլլալ միատարր, միակամ, ամուր կանգնած մէկ ճակատի վրայ, եղբայրօրէն գործակցելով բոլոր մարդերու մէջ:

Դուք պիտի ըսէք թերեւս որ չէք կրնար և նոյնիսկ չէք ուզեր գործակցիլ անհաշտ տարրերու հետ: Եւ ահա հոս է ձեր մօծագոյն սխալք, որովհետեւ չեմք կրնաք ըսելը սխալ է, իսկ չեմք ուզեր ըսելը աւելի մեծ սխալ: Ո՞վ որու դէմ անհաշտ է մնացած որ մենք՝ բոլո մը Հայերս՝ մէկցեղի զաւակներ, մէկ հաւատք ունեցող և մէկ հայրենիքի երազով տառապող Հայերս մնանք իրարու մէջ անհաշտ ու անբարեացակամ: Ինչպէս կ'ըլլայ որ Հայաստանի աւելի քան մէկ միլիոն հայութիւնը միակամ է, մէկ սիրտ մէկ հոգի, սերտօրէն իրարու զօդուած ընկերային բոլոր մարդերու մէջ, և այստեղի Հայութիւնը՝ Մայր հայրենիքի հայութեան հազիւ մէկ տասներորդը կազմող՝ Սուրիայ և Լիբանանի Հայութիւնը, չի կրնար և չուզեր համերաշխ և համագործակից ըլլալ: Այս ամէնը տասը քսան հոգիէ կախուած բան մըն է, և այդ տասը քսան հոգիներուն մէջ կաք նաեւ դուք ալ: Այս տասը քսան հոգիներդ կրնաք զաղուծիս համերաշխութիւնը վերստեղծել և պէտք է ուզէք այդ կենսական եղբայրասիրութիւնը վերստեղծել մեր մէջ: Իսկա ձեր ամենամեծ պարտականութիւնն է: Բայց եթէ այս տասը քսան հոգիները իրարու մէջ բաժանուած մնան, այն ատեն տասը քսան կտոր կ'ըլլանք և մայրերնիս կուլայ ազի արցունքներ:

Ի սէր զաղուծիս անդորրութեան և ներգաղթի գործի աւելի մեծ յաջողութեան՝ համագործակցութիւն, համագործակցութիւն և դարձեալ համագործակցութիւն:

— Գ. —

Ո՞վ ԴԱՆՆԱԿԻՑԱՆՆԵՐ, ձեր հայրենասիրութեան և ձեր անձնազոհութեան վրայ չեմ կասկածիր: Գաղութահայութեան մէջ, մշակութային անսակէտով ձեր կատարած գործը գնահատելի է:

Բայց դուք պէտք է ըլլաք նուազ խորխտ, նուազ անզիջող և նուազ պահանջկոտ:

Այլեւայլ խնդիրներու մէջ մէկէ աւելի անգամներ

սխալած էք և զանազան առիթներով չափազանցութիւններու մէջ ինկած: Տակաւին մինչեւ այսօր, ամբողջովին չէք ձերբազատուած կարգ մը սխալներէ և չափազանցութիւններէ: Առնենք օրինակի համար եռագոյնը: Եռագոյնը՝ ինչպէս ամէն դրօշակ՝ նուիրական խորհրդանիշ մըն է և դայն յարգելը մեղք չէ: Սակայն, եռագոյնը Հայաստանի կառավարութեան դրօշակը չէ: Հայաստանի կառավարութեան պաշտօնական դրօշակը՝ 25 տարիէ ի վեր՝ կարմիր դրօշակն է՝ ժուրճ մանգաղով և Արարատով չքաղարդուած: Ասիկա պէտք է ընդունիք և ասոր գէժ պէտք չէ մեզանչէք:

Ամէն տարի, Մայիս 28ը կը տօնէք փառաւոր կերպով ու կը պանծացնէք անոր յիշատակը: Ասիկա ձեր իրաւունքն է: Բայց հայ իրականութեան մէջ՝ 25 տարիէ ի վեր կայ նաև Նոյիսբեր 29ը որուն պատմական իմաստն և ազգային արժէքը պէտք է հասկնաք և ընդունիք: Այս ալ ձեր պարտականութիւնն է:

Կարելի է խօսիլ կարգ մը ուրիշ օրինակներով ալ, սակայն հարկ չկայ. դուք բանի մաց մարդիկ էք և երբ մէկ բան լսէք հարիւր մէկ բան կը հասկնաք:

Ուրեմն ի սէր հայորդիներու եղբայրական ոգիին, ի սէր հայ ժողովուրդի իսկական շահերուն, ի սէր մեր նախնեացը և բիւրաւոր նահատակներու խնկելի յիշատակին դուք պէտք է ցոյց տաք աւելի զիջողութիւն, աւելի համեստութիւն, աւելի հնազանդողութիւն և աւելի հաշտարար ոգի:

— Դ —

Ո՛վ ՀԱՄԱԹՆԱՎԱՐՆԵՐ, ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐ Ս.Դ. ՀԱՉԱԿԵԱՆՆԵՐ, ձեր ամենուն չալ զազափարաքանութիւնները յարգելի են՝ որովհետեւ ինչպէս բոլոր կրօնները՝ նոյնպէս ալ բոլոր քաղաքական վարդապետութիւնները բարձր միտքերու յղացումներ են, միայն թէ անոնց բմբռնումը և անոնց գործադրութիւնն է որ շատ անգամ սխալ կը կատարուի:

Թոյլ տուէք որ ձեր մէկ սխալը ձեր երեսին տամ: Պիտի խօսիմ օրինակով մը:

Դուք ամէնքդ ալ սկիզբէն ի վեր ներգաղթի փողը

կր հնչեցնէք և թմբուկը կը զարնէք: Սակայն, այս թրմբուկը ու այս փողը այնպէս մը կը զարնէք ու կր հնչեցնէք դուք չստ անգամ որ ունկնդիրներուն ոչ միայն ըսողութիւնը կը խանգարէք այլ նաեւ գլուխը կ'արդուկէք: Են անձնապէս թուրք չեմ սիրեր. անցեալները սակայն, պատահմամբ հանդիպեցայ թմբկահար թուրքի մը, լսեցի անոր քթանչիլի թմբուկ զարները և զգայուեցայ:

Ձեր ձեռքը գտնուածք Հայաստանի և ներգաղթի փողն ու թմբուկն է և հրաշայի եղանակներ պէտք է հանէք ձեր այդ գործիքներէն. սակայն եկուր տես որ յաճախ անձարակօրէն՝ խմալուր ձայներով և խլացուցիչ եղանակներով կը լեցնէք հրապարակը: Եւ չատեր՝ որ մեծ յոյսերով ձեզի ունկնդրելու կ'ելլեն ձեր դէմ, տուն կը վերադառնան յուսախաբ և նոյնիսկ ամօթահար:

Դուք թերեւս պիտի առարկէք որ ձեր եղանակները ամէն խողութեան յարմար չ'են և որոշ ականջներ պէտք են հանոնք լսելու և անոնցմէ ախորժելու համար: Այդ պարագային, ես ստիպուած եմ անգամ մը ևս կրկնելու ձեզի՝ դուք չնորհազուրկ թմբկահարներ և անտաղանդ փողահարներ էք: Մինչդեռ բոլոր ունկնդիրներուն հանգիստն ու գոհունակութիւնը կը պահանջեն որ դուք ըլլաք՝ ճարտար, չնորհալի և հմայիչ նուագածուներ:

Այս առթիւ, չմոռնամ ձեզի յիշեցնելու որ ներգաղթի ձեր մենաշնորհը [մօնօրօյը] չէ: Հետեւաբար, պէտք չէ զայն ծառայեցնէք ձեր հրուսակցական շահերուն: Ներգաղթ քաղցր աւետիսը ամբողջ հայութեան համար է: Եւ արդէն, ամբողջ հայութիւնը խանդավառուեցաւ լսելով համահայկական այս մեծ Աւետիսը:

Ներեցէք որ ձեզի մէկերկու ուրիշ բան ալ ըսեմ, քանի որ ձեր ամենուն մէկէն է որ կը խօսիմ, Դո՛ւք, ամէնքդ ալ չէք ախորժիր կարգ մը եղանակներէ, այսինքն չէք սիրեր լսել կարգ մը երգեր: Օրինակ, դուք չէք սիրեր ներկայ տարուայ, Օգոստոս Դին, Միլանոյի մէջ վախճանող անուանի ուսուցիչ — բանաստեղծ՝ Գէորգ Կառվարենցի

Ֆառաջ ցահասակք: Երբ կը լսէք զուք այս երգը, ձեր ականջները կը վիրաւորուին և ձեր ջիղերը թունդ կ'ելլին: Մինչդեռ այդ երգը՝ հրաշալի եղանակով և ընտիր բառերով գրուած հայրենասիրական երգ մըն է: Եւ անոր կարգ մը խօսքերը՝ «Երէկ չղթայուած, այսօր ինքնավար», «սարազիր Հայր իր կեանքը նորոգեց», այնքան կը պատշաճին Հայութեան՝ ներգաղթի եւ վերածնունդի սա պանծալի օրերուն: Դուք պիտի պարկէք որ՝ չէք սիրեր այդ երգը որովհետեւ անոր մէջ եռագոյնի ալ խօսք կայ: Բայց վարդը սիրողը փուշն ալ կը սիրէ: Եւ յետոյ, ինչ կայ այնքան օր եռագոյնին խօսքը ձեր ականջը կը վիրաւորէ եւ անոր տեսքը ձեր աչքը կը մթագնէ: Եռագոյնը՝ ինչպէս ամէն դրօշակ՝ խորհրդանիշ մըն է: Դրօշակը՝ նոյնիսկ թշնամիինը նուիրական խորհրդանիշ մըն է, որուն առջեւ ճակատները կը խոնարհին: Կիսաքաղաքակիրթ մարդիկն են միայն որ դրօշակը կ'անպատուեն:

Ուրեմն, երբ կը տեսնէք եռագոյնը գրքի մը էջերուն մէջ կամ ուրիշ մէկուն տանը պատէն կախուած՝ շիլ մի նայիք ոչ այդ գրքին, ոչ ալ այդ տունին: Այլ նկատեցէք որ տախկա հոն գրուած է որպէս մասունք կամ որպէս յիշատակ:

Եւ այս գիտողութիւններս՝ յանուն համերաշխու թեան՝ յանուն հայ մողովուրդի վարկին ու պատուին:

— Ե —

Ո՞վ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ, դուն մեր այսիցն բոլոր Հայերուս՝ հայրն ես. եւ մենք այսիցն բոլոր Հայերս՝ քու զաւակներդ ենք անխտիր: Դուն առանց մեղի, մենք առանց քեզի իմաստ չենք կրնար ունենալ: Եւ ոչ ալ երջանկութիւն: Դուն կը տեղատու սեղմել մեր տաք սիրտերը քու հայրական կուրծքիդ վրայ և մենք կը բաղձանք հանգչիլ քու գորովատ գրկիդ մէջ: Դուն մեր որդիական ղդացումներուն եւ մենք քու ծնողական գուրգուրանքիդ պէտք ունինք տեւականօրէն: Դուն մեր կեանքը եւ մենք քու կեանքդ ենք:

Ո՞վ Հայաստանի կառավարութիւն, հայրենական յաղ-

Թական պատերազմէն յետոյ, սփիւռքի քու զաւակներուդ հանդէպ՝ դուն դարձար աւելի գուրգուրալից, աւելի սիրաւորօտ, աւելի հոգածու։ Բազումներդ երկարած Արարատի ստորոտէն եւ Սեւանի ափերէն, դուն կ'ուզես ի մի հաւաքել բոլոր զաւակներդ եւ առնել զանոնք քու Թեւերուդ ասկ։ Արդէն իսկ, մէկէ աւելի քու պատուիրակներդ եկան այցելել եւ խանդավառել մեզ։ Անհուն է մեր զգացած ուրախութիւնը եւ անասելի՝ մեր ունեցած երջանկութիւնը։ Արդէն իսկ, մէկը միւսի ետեւէն, մեզի կը հասնին քու գիրքերդ, քու Թերթերդ, քու նկարներդ՝ որոնց վրայ կը հակին մեր սկնարկները՝ հիացումով եւ յափշտակութեամբ։ Սիրահարուած ենք քու խօսքերուդ, քու երգերուդ, քու արուեստիդ, քու անունիդ։ Տար մեզ ազատ աշխարհ, մայր Հայաստան։ Յու լեռներուդ ստորոտը, քու դետերուդ սփռումն քով, դաշտերուդ մէջ, ձորերուդ խորք, դպրոցներումդ ֆապրիկներումդ, տիրութիւններումդ, կոլխոզներումդ, սովխոզներումդ, յոգնի կ'ուզենք. քրտինք թափել, արդիւնաբերել, ստեղծել եւ յաստիքիմել։ Ա՛խ, տար մեզ ազատ աշխարհ. մայր Հայաստան։

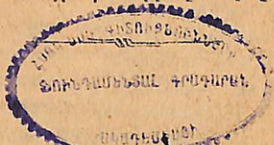
Աւելի դիւրին է մեզի՝ մնալ անօթի, բանտը իյնալ տանջուի, մեռնիլ, քան թէ՛ մնալ՝ առանց Հայաստանի։ Ոյնքան հայրենասիրական են մեր հոգեկան զգացումները։ Միայն մէկ բան կը պակսի մեզի, այն է՝ ազգային հաւաքական գործունեութիւն։

Ահա թէ ինչու, ո՛վ Հայաստանի կառավարութիւն, պաղատանքով կը խնդրեմ քեզմէ, որ գո՛ւն, հանդէս գաս եւ քու հայրական, քու ազգու ձայնովդ, անաչառ եւ հաշտօրար ձայնովդ՝ սփիւռքի անխռիւր բոլոր հայերը հրաւիրես համերայնութեան, ներդրամութեան, եղբայրասիրութեան եւ հայրենասիրական բարձր կարգապահութեան։

Պէտք է լսուի քու ձայնդ՝ խրատատու եւ բարերար քու ձայնդ, մեր հանգէտներո ն մէջ, մեր եկեղեցիներուն մէջ, մեր դպրոցներուն մէջ, մեր տուններուն մէջ եւ ամենուրեք։ Պէտք է լսուի քու ձայնդ՝ խրախուսիչ եւ խան-

գալառ՝ ամէն ամէն կողմ ուր հայ մը կայ, ներշնչելով ամե-
նուն յոյս եւ հաւատք, դէպի հայ ժողովուրդի լուսաւոր եւ
ամրակուռ ապագան որ արդէն իսկ սկսած է կերտուիլ հար-
ուածային հնգամեակներով:

Ո՛վ Հայաստանի կառավարութիւն, ես՝ քու մէկ հա-
մեստ եւ աննշան զաւակդ, հայրենակարօտ սրտիս մեծ սիրո-
վը, բոլոր իմ մեծ ու պզտիկ եղբայրներուս եւ քոյրերուս
կողմէ՝ կը փաթթուիմ քու վիզիդ եւ կը համբուրեմ քեզ՝ ի
նչան որդիական եւ հայրական սրբազան դաշինքի:

ՀԱՅԵՐԵՆԱԲԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Գրուած՝ 1935/ն

Ափոռ՝ս, ափսո՛ս, ծաղիկ օրեր,
եւ մեր երկիրը չեմ տեսեր...
Հորդանները այն ամանի
երբ խուժեցին մեր աշխարհի
Ամէն կողմը հանդարտաբնակ,
Օրբանիս մէջ որպէս հրեշտակ
կը նընջէի քունով անուշ,
Անմեղ, բարի, հեղ սւ քնքուշ...
Տարիներ վերջ, օտար երկիր,
Փախստական տաժանակիր,
երբ աչերս լսացի մեղմիկ
Բեզ չըտեսայ իմ հայրենիք:

Ե՛րբ պիտ' ողջունեմ, հայրենի աշխարհ,
Լեռներդ բիւրակնեայ, ժայռուտ եւ դալար,
Քու հողը բերրի, օդը քու քաղցրը,

Ես
687

Բոյրերդ կենսաբաշխ, ջուրերդ մեղըր,
Դեղեցկատեսիլ քու մէն մի ոստան,
Դալարազգեաց քու ամէն աւան,
Հայրենի աշխարհ, պիտ' ողջունեմք քեզ
Եւ առնեմ հոգւոյս կարօտն սրտակէզ:

Մարգարթաւուտ ծործորներու ծոցը վուշ—վուշ
Արծաթահոս վտակներու ե՞րբ պիտ' ըմպեմ ջուրն անուշ
Այդ գըլգըլուն ամերու քով
Ե՞րբ պիտ' լսեմ մեղմիկ շեշտով
Երգն հօտաղին մեր լեռներու:
Մերթ կը հայցեմ, ոսկեհատիկ ցորեաններու
Ո՞ւր մնացին ալեւածան արտերն ամէն
Որոնց փարփուտ, մանուածապատ նրբանցքներէն
Սուր ժանգաղը՝ ժիր հնձուրին՝
Կը սողոսկի արագ, հեշտին,
Օձի նման կտրամարմին:
Ո՞ւր մնացին գրախտակառոյց մեր աշխարհի այգիները
պտղայորդ
Ոլոր-մալոր այգիները՝ բարձրաբերձիկ բլուրներուն
պարեգօտ

Ո՞ւր են կարին եւ Արտամետ գաւառներուն
Մրգաստաններն ու պարտէզները, քարքարուն:
Ո՞ւր՝ մեր երկրին արշալոյսը արծաթաշող՝
Բեւեղանման մարգրիտ ցանող
Ծաղիկներու ծոցն կիսաբաց.
Եւ վերջալոյսն բոսորագեղ՝ աակաւ չիջող՝
Ե՞րբ աչերն իմ մեղմ ողողած՝
Իմ քրտին յոյս, իմ հոգւոյն լոյս,
Իմ էութեան խաղաղութիւն
Պիտի զեղու ամէն իրիկուն:

Բայց յոյս ունի սիրտն զարիւրին,
Յոյս անըսպառ, յոյս անմեկին,

Վարդաժպիտ՝ յոյսը դարնան.
 Սառնամանիք բռնք ու բորան
 Կուգան պատուիլ իր գլխուն,
 Բայց պխտի գայ եւ դարուն.
 Ու այն առեն թեւեր առած
 Լին պիտի՝ թաի դէպ՝ Լրագաւ.
 Հոն ապրելու, հոն շինելու,
 Պայքարելու, ստեղծելու:

Հայրենի երկրի հողն է օրհնըւած,
 Հոն մեր պապերը արիւն են թափած
 Իրենց կրօնքին ու լեզուին համար.
 Հոն մեր դիւցազունք՝ առիւծի սրտով՝
 Կռիւ են մղած կտրիճ գունդերով,
 Աղաւտ անկաշկանդ ապրելու համար:
 Հոն ուժ ու հաւատ, եղբայրական սէր,
 Կամքի յայտնութիւն, միութեան հրաւեր
 Կոչող ոգի կայ, հոն՝ մեր Մայր երկրում,
 Յոյսի եւ լոյսի չքնաղ աշխարհում:
 Հոն մեր գործազայրն ու մեր պալատն է,
 Մեր վերջին կայան՝ հոն մեր գրախան է:

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0318093

ՀԱՄԱԾԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՅԵՐ ՄԻԱՆԵՐ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԷՄԵՐ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ.

Հեղինակի Հասցեն՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՖԱՐԵԱՆ

ԿՈՒՐՕ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 129

ՊԵՂՈՒԹ, ԼԻՐԱՆԱՆ

ՅԱ. ԱԶԱՏ